

ผลของโปรแกรมส่งเสริมการบีบน้ำนมต่อความตั้งใจและพฤติกรรมการบีบเก็บน้ำนมของมารดาที่มีทารกเกิดก่อนกำหนด

ละเอียด ไชยวัฒน์ พย.ม.*, นฤมล ธีระรังสิกุล ปร.ด.**, ศิริยุพา สนันนเรืองศักดิ์ ปร.ด.***

บทคัดย่อ

การวิจัยแบบกึ่งทดลองครั้งนี้ เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมการบีบน้ำนมต่อความตั้งใจและพฤติกรรมการบีบเก็บน้ำนมของมารดาที่มีทารกเกิดก่อนกำหนด กลุ่มตัวอย่างเป็นมารดาที่มีทารกเกิดก่อนกำหนด และเข้ารับการรักษาในหอผู้ป่วยทางรักษากีดป่วย โรงพยาบาลชลบุรี จำนวน 30 ราย เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงตามคุณสมบัติที่กำหนด เข้ากลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง กลุ่มละ 15 ราย กลุ่มควบคุมได้รับการดูแลตามปกติ และกลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมส่งเสริมการบีบเก็บน้ำนม ครั้งละ 30-45 นาที จำนวน 3 ครั้ง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป แบบสอบถามความตั้งใจในการบีบเก็บน้ำนม และแบบสอบถามพฤติกรรมการบีบเก็บน้ำนม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา และการทดสอบค่า t (t-test)

ผลการวิจัยพบว่ามารดาทุกกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยผลต่างของความตั้งใจในการบีบเก็บน้ำนมมากกว่ามารดากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 4.152, p < 0.001$) และมารดาทุกกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการบีบเก็บน้ำนม ในระยะหลังการทดลองต่ำกว่ามารดากลุ่มควบคุมที่ได้รับการดูแลตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 7.819, p < 0.001$)

ผลการวิจัยในครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่าการใช้โปรแกรมส่งเสริมการบีบเก็บน้ำนมมีประสิทธิภาพ ช่วยให้มารดาที่มีทารกเกิดก่อนกำหนดมีความตั้งใจในการบีบเก็บน้ำนมสูงขึ้น และมีพฤติกรรมการบีบเก็บน้ำนมที่ถูกต้องสม่ำเสมอตื้อขึ้น ตั้งนั้น พยาบาลและบุคลากรด้านสุขภาพควรนำโปรแกรมส่งเสริมการบีบเก็บน้ำนมไปใช้กับมารดาที่มีทารกเกิดก่อนกำหนด

คำสำคัญ : โปรแกรม, ความตั้งใจ, พฤติกรรม, มารดาที่มีทารกเกิดก่อนกำหนด

Effects of Breastmilk Expression Promoting Program on Maternal Intention and Human Milk Expression Behavior among Mothers with Preterm Infants

La-eiad Chaiwat M.N.S.* , Narumon Teerarungsikul Ph.D.**, Siriyupa Sananrengsak Dr. PH.***

Abstracts

The purpose of this quasi-experimental research was to examine the effects of breastmilk expression promoting program on maternal intention and human milk expression behavior among mothers with preterm infants. The purposive sampling was used to select 30 mothers with preterm infants who were admitted at the Sick Newborn Unit of Chonburi hospital. The samples were divided into the control group (15 women) and the experimental group (15 women). The control group received routine care, the experimental group received the

* พยาบาลวิชาชีพ ระดับชำนาญการ โรงพยาบาลชลบุรี จังหวัดชลบุรี

* A Registered Nurse, Professional Level, Chonburi Hospital, Chonburi Province

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

** Asst. prof., Faculty of Nursing, Burapha University

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

*** Asst. prof., Faculty of Nursing, Burapha University

breastmilk expression promoting program for 30–45 minutes three times. The research instruments included demographic data, human milk expression intention and human milk expression behavior questionnaire. Data were analyzed by using descriptive statistics and the t-test.

The results revealed that the difference mean scores of human milk expression intention in the experimental group was significantly higher than the control group ($t = 4.152, p < 0.001$). The mean scores of human milk expression behavior in the experimental group was significantly higher than the control group ($t = 7.819, p < 0.001$).

This findings indicate that the use of the breastmilk expression promoting program can increase human milk expression intention and behavior among mothers with preterm infants. Therefore, nurses and health care personal should use this program for mothers with preterm infants.

Keywords : Program, Intention, Behavior, Mothers with preterm infants

บทนำ

ทารกเกิดก่อนกำหนด (Preterm infant) หมายถึง ทารกแรกเกิดคลอดเมื่ออายุครรภ์น้อยกว่า 37 สัปดาห์และไม่คำนึงถึงน้ำหนักตัว^{1,2} ทั่วโลกมีทารกเกิดก่อนกำหนดประมาณ 15 ล้านคนต่อปี³ ในประเทศไทยมีรายงานเฉพาะทารกน้ำหนักตัวน้อยกว่า 2,500 กรัม และพบว่า 2 ใน 3 เป็นทารก เกิดก่อนกำหนด⁴ สถิติของโรงพยาบาลชลบุรีระบุระหว่างปี พ.ศ. 2555 ถึง 2558 พบรการน้ำหนักตัวน้อยกว่า 2,500 กรัม เฉลี่ยเกินกว่าร้อยละ 14 ซึ่งเกินกว่าเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555–2559) ถึง 2 เท่าที่กำหนดไม่เกินร้อยละ 7⁵

ส่วนใหญ่ทารกเกิดก่อนกำหนดมีความเสี่ยงสูงต้องให้การดูแลเป็นพิเศษ จำเป็นต้องเข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาลและนับเป็นอันดับ 1 ของทารกที่เข้ารับการรักษาในหอผู้ป่วยทารกแรกเกิดป่วย (Sick newborn unit)⁶ ทารกกลุ่มนี้มักเกิดการเจ็บป่วยได้ง่าย เนื่องจากอวัยวะต่างๆ ยังเจริญเติบโตและทำงานไม่สมบูรณ์ การดูแลการยกกลุ่มนี้ที่สำคัญ ประการหนึ่งคือ การดูแลให้ทารกได้รับน้ำนมแม่อย่างเพียงพอ เนื่องจากพบว่า น้ำนมแม่มีปริมาณเม็ดเลือดขาว และ Human milk oligosaccharide สูง จะช่วยลดภาวะแทรกซ้อนต่างๆ เช่น การติดเชื้อทางเดินหายใจ ร้อยละ 72 การติดเชื้อระบบทางเดินอาหาร ร้อยละ 64 และลดอัตราการเสียชีวิตในทารกป่วย ร้อยละ 20⁷ เปรียบเสมือนการให้券ชีวันกับทารก

ปัญหาของทารกเกิดก่อนกำหนดที่สำคัญ คือ ดูดนมแม่ไม่ได้เหมือนทารกคลอดครบกำหนด ร่างกายมารดาไม่ได้รับการกระตุ้นให้สร้างและหลั่งน้ำนม ดังนั้นวิธีที่จะช่วยให้มารดาดยังคงการสร้างและหลั่งน้ำนมได้ คือ การบีบหัวนมเพื่อ

ทดสอบการดูดของทารก จากการศึกษากลุ่มมารดาที่ประสบความสำเร็จในการบีบเก็บน้ำนม พบร่วม 1 สัปดาห์แรก มีความสำคัญมาก ถ้ามารดาสามารถบีบได้ถูกต้องสม่ำเสมอ จนสามารถผ่านเข้าสู่ระยะที่ 3 (1-2 สัปดาห์หลังคลอด) ของ การสร้างน้ำนม จะเกิดการสร้างของน้ำนมคงที่และสม่ำเสมอได้⁸ แต่ส่วนใหญ่พบว่า มารดาที่มีทารกเกิดก่อนกำหนดมีปัญหาการผลิตน้ำนมไม่เพียงพอ เนื่องจากขาดความตั้งใจ และปฏิบัติกรรมการบีบเก็บน้ำนมน้อย โดยความตั้งใจเกิดจากปัจจัย 3 ประการ ได้แก่ มารดา本身的ต้องการ ต่อการคล้อยตามคนรอบข้าง และขาดการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมที่จะเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และการบีบเก็บน้ำนม⁹

การศึกษาที่ผ่านมาพบว่าความตั้งใจเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะทำให้มารดาเลือกหรือยุติการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ไม่มีความตั้งใจสูง¹⁰ จะมีโอกาสให้นมแม่แก่ทารกได้สำเร็จ และยาวนานถึง 6 เดือน จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การศึกษาการบีบเก็บน้ำนมในกลุ่มทารกเกิดครบกำหนด ได้แก่ การศึกษาโดยใช้ทฤษฎีการปฏิบัติตามแผนของ Ajzen^{11,12} การศึกษาดังกล่าวศึกษาเฉพาะในการเกิดครบกำหนดเท่านั้น และการบีบเก็บน้ำนมเข้าสู่ระยะที่ 3 ของการสร้างน้ำนม แล้ว นับว่าจ่ายกว่าในกลุ่มของทารกเกิดก่อนกำหนดที่ثارกไม่สามารถดูดนมจากเต้าได้ ต้องให้การบีบหัวนมตั้งแต่ระยะที่ 1 คือ 12 สัปดาห์ก่อนคลอดถึง 3 วันแรกหลังคลอด และระยะที่ 2 คือ 32–96 ชั่วโมงหลังคลอด ของการสร้างน้ำนม

ส่วนการศึกษาในกลุ่มการเกิดก่อนกำหนดเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการบีบเก็บน้ำนมในทารกเกิดก่อนกำหนด คือ การกระตุ้นการสร้างและไหลของน้ำนม¹³ และการศึกษา การกระตุ้นน้ำนม โดยใช้หลักการฝึกสอนของ Hass¹⁴ แต่